

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 995/2019

Datum rozhodnutí: 16. května 2019

Závěr: *Provedl-li dražebník dražbu zástavy přesto, že byla podána žaloba na nepřípustnost prodeje této zástavy, lze dovést neplatnost takové dražby jen tehdy, byla-li žaloba podána v prekluzivní lhůtě uvedené v ustanovení § 46b odst. 3 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, proti všem v zákoně uvedeným subjektům, tedy jak proti zástavnímu věřiteli, tak proti dražebníkovi; nedostatek spočívající v neuvedení jednoho z nich nelze po uplynutí prekluzivní lhůty zhojit.*

Obsah: Spor byl veden o neplatnost nedobrovolné veřejné dražby provedené elektronicky, jejímž předmětem byly nemovitosti ve vlastnictví žalobkyně, mj. bytová jednotka, které byly poskytnuty jako zástava k zajištění ručitelského závazku žalobkyně. Podle žaloby nemohl být notářský zápis se svolením k přímé vykonatelnosti podkladem pro provedení dražby, neboť tím mohla být pouze smlouva o úvěru a uznání odpovídajícího dluhu. Podle smlouvy o úvěru totiž měly být peněžní prostředky dlužníkovi poskytnuty až po sepsání notářského zápisu a závazek úvěrovaného vrátit peněžní prostředky představující úvěr mohl vzniknout až v okamžiku, kdy by došlo k čerpání úvěru. Dlužník v okamžiku sepsání notářského zápisu proto neměl povinnost vrátit prostředky představující úvěr, protože v okamžiku sepsání notářského zápisu mu úvěr nebyl poskytnut. Dlužník tak uznal neexistující závazek. Tyto skutečnosti vylučují přímou vykonatelnost notářského zápisu sepsaného před poskytnutím úvěru. Soud prvního stupně žalobě vyhověl, avšak z jiných než žalobních důvodů. Podle jeho zjištění ještě před uskutečněním dražby podal (hlavní) dlužník žalobu na nepřípustnost prodeje zastavených nemovitostí, přičemž tato skutečnost sama o sobě vylučovala uskutečnění dražby podle zákona o veřejných dražbách, byť se o podání žaloby dražebník nedozvěděl. Podle soudu nebylo

ani rozhodné, že žaloba na určení nepřípustnosti prodeje zástavy směřovala pouze proti zástavnímu věřiteli, nikoliv též proti dražebníkovi. Ustanovení § 46b odst. 3 zákona o veřejných dražbách zakázal vykonat dražbu váže na včas podanou žalobu na nepřípustnost prodeje zástavy, což bylo v tomto případě splněno, a neváže jej na podání žaloby proti všem pasivně legitimovaným účastníkům, kteří jsou vymezeni v ustanovení § 46b odst. 1 zákona o veřejných dražbách. Odvolací soud rozsudek potvrdil. Žalovaný dražebník podal dovolání, ve kterém namítal nesprávný právní závěr spočívající v posouzení otázky, zda žaloba na určení nepřípustnosti prodeje zástavy podaná u místně nepřislušného soudu, jestliže dražebník ani navrhovatel dražby se o podání žaloby nedozvěděli, vyvolá následek předvídaný v § 46b odst. 1 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, tedy způsobilost zástavy být předmětem veřejných nedobrovolných dražeb, a zda tento následek je způsobilý vyvolat žaloba, která ve lhůtě uvedené v § 46b odst. 1 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, nebyla podána proti všem tam označeným pasivně legitimovaným účastníkům. V tomto rozsahu shledal Nejvyšší soud dovolání přípustným, neboť tato otázka dosud v jeho rozhodovací praxi řešena nebyla. Dovolání bylo vyhověno. Podle ustanovení § 48 odst. 3 zákona o veřejných dražbách každý, do jehož práv bylo provedením dražby podstatným způsobem zasaženo a je dlužníkem, zástavcem, zástavním dlužníkem, účastníkem dražby, dražebním věřitelem nebo navrhovatelem, může navrhnout u soudu, aby soud vyslovil neplatnost dražby, pokud dražebník neupustil od dražby, ač tak byl povinen učinit. Podle ustanovení § 46b odst. 1 zákona o veřejných dražbách se veřejná dražba, pokud byla proti zástavnímu věřiteli a dražebníkovi podána u soudu žaloba na určení nepřípustnosti prodeje zástavy nebo pokud bylo soudem vydáno předběžné opatření o nepřípustnosti prodeje zástavy, ve stanoveném termínu nekoná. Podle ustanovení § 46b odst. 3 zákona o veřejných dražbách žalobu na určení nepřípustnosti prodeje zástavy lze podat do jednoho měsíce ode dne doručení oznámení o veřejné dražbě zákonem určeným osobám, nepozději však

sedm dnů přede dnem zahájení veřejné dražby, veřejnou dražbu lze vykonat až po uplynutí uvedené lhůty, v případě podání žaloby až poté, co bylo o této žalobě pravomocně rozhodnuto. Z hlediska skutkového stavu bylo v projednávané věci mimo jiné zjištěno, že žaloba na určení nepřípustnosti dražby směřovala pouze proti navrhovateli dražby a zástavnímu věřiteli ve vztahu k zajištěné pohledávce. Žaloba proti dražebníkovi doposud podána nebyla; účastníkem řízení o určení nepřípustnosti prodeje zástavy nebyl. V dřívější judikatuře Nejvyšší soud dovodil, že včasné podání žaloby o určení nepřípustnosti prodeje zástavy u soudu má za následek, že zástava není (po dobu trvání překážky) způsobilým předmětem veřejných dobrovolných dražeb. Nebylo však dosud rozhodováno o tom, zda stejné účinky má taková žaloba i v režimu současného občanského zákoníku. Ve starší judikatuře též Nejvyšší soud dovodil a později opakovaně potvrdil ve vztahu k žalobě na určení neplatnosti dražby, že pokud byla žaloba o neplatnost veřejné dobrovolné dražby podána u soudu do tří měsíců ode dne jejího konání, právo na vyslovení neplatnosti veřejné dobrovolné dražby nezaniklo, i když žaloba nesměřovala proti všem osobám, které se z hlediska věcné legitimace musejí řízení zúčastnit, a i když se staly účastníky řízení (postupem podle ustanovení § 92 OSŘ) až na návrh podaný po uplynutí této lhůty. Bylo proto nutno posoudit, zda je tyto závěry možno vztáhnout i na současnou právní úpravu. Institut žaloby na nepřípustnost prodeje zástavy byl v ustanovení § 166 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zakotven zákonem č. 367/2000 Sb.; žaloba měla směřovat proti zástavnímu věřiteli. Novelou z roku 2006 byl okruh pasivně věcně legitimovaných osob rozšířen o dražebníka. Tato změna měla umožnit dražebníkovi, aby mohl řádně (v intencích zákona) na podání žaloby reagovat, a tedy aby se o takové žalobě vůbec dozvěděl. Současný občanský zákoník nově institut žaloby na nepřípustnost prodeje zástavy neupravil, skutečnost, že je zájmem, aby tento institut dále přetrval, byla vyjádřena v zákoně č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, kde bylo v ustanovení § 46b odst. 1 výslovně uvedeno, že „pokud byla proti zástavnímu věřiteli a dražebníkovi podána u soudu žaloba na určení nepřípustnosti prodeje zástavy nebo pokud bylo soudem vydáno předběžné opatření o nepřípustnosti prodeje zástavy, veřejná dražba se ve stanoveném termínu nekoná“.

Vykládat slova zákona „pokud byla proti zástavnímu věřiteli a dražebníkovi podána u soudu žaloba na určení nepřípustnosti prodeje zástavy“ tak, že postačuje podání žaloby pouze proti jednomu z nich (tedy pouze proti zástavnímu věřiteli nebo pouze proti dražebníkovi), je dle Nejvyššího soudu logický i sémantický nonsens a takový výklad je nepřípustný. Provedl-li dražebník dražbu zástavy přesto, že byla podána žaloba na nepřípustnost prodeje této zástavy, lze dovodit neplatnost takové dražby, jen byla-li žaloba podána v prekluzivní lhůtě uvedené v ustanovení § 46b odst. 3 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, proti všem v zákoně uvedeným subjektům, tedy jak proti zástavnímu věřiteli, tak proti dražebníkovi; nedostatek spočívající v neuvedení jednoho z nich nelze po uplynutí prekluzivní lhůty zhojit.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3802/2012, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 599/2007.

Relevantní ustanovení: § 36 odst. 1, § 46b a § 48 odst. 3 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Cdo 1670/2018

Datum rozhodnutí: 22. května 2019

Závěr: *Podle ustanovení § 2249 občanského zákoníku se může pronajímatel domáhat zvýšení (snížení) nájemného soudem, jde však o dispozitivní úpravu, která se použije jen tehdy, jestliže se strany nedohodly o změnách nájemného jinak. Právo domáhat se zvýšení nájemného tak pronajímateli nenáleží mj. i v případě, kdy si účastníci nájemní smlouvy inflační doložkou (ať již uzavřenou za účinnosti občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., či po 1. 1. 2014 za účinnosti zákona č. 89/2012 Sb.) sjednali podmínky, za nichž bude výše nájemného za trvání nájemního vztahu měněna.*

Obsah: Spor byl veden o určení výše obvyklého nájemného. Bylo zjištěno, že žalobkyně je vlastníkem bytu, který žalovaný užívá na základě smlouvy o nájmu, uzavřené s právním předchůdcem žalobkyně dne 29. 12. 2004 na dobu neurčitou. Nájemné bylo sjednáno smluvní, neregulované, s tím, že pronajímatel je oprávněn jednou za tři roky nájemné zvýšit o tolik, kolik činí roční míra inflace za uplynulý kalendářní rok. Žalobkyně navrhla žalovanému v roce 2015 zvýšení nájemného; žalovaný nesouhlasil. Oba nižší

soudy žalobu zamítly. Podle § 2249 občanského zákoníku může soud určit výši obvyklého nájemného jen za předpokladu, že se smluvní strany na zvyšování nájemného v nájemní smlouvě nedohodly. Tento předpoklad však v dané věci splněn nebyl, neboť inflační doložka je třeba považovat za dohodu o zvyšování nájemného. Žalobkyně tak postrádala aktivní legitimaci k podání žaloby. Odmítnut byl i argument žalobkyně, že zvýšení nájemného lze dosáhnout postupem dle § 1765 občanského zákoníku, tj. v důsledku následné podstatné změny okolností vedoucí k zásadnímu nepoměru v právech a povinnostech účastníků uzavřené smlouvy. Toto ustanovení lze (mimo jiné předpoklady) použít pouze na změny okolností v době uzavření smlouvy nepředvídatelné; nárůst tržního nájemného však za takovou okolnost považovat nelze, neboť jeho výše – jak je obecně známo – se v čase v závislosti na ekonomických podmínkách mění. V dovolání uvedené posouzení žalobkyně zpochybnila jako nesprávné. Nejvyšší soud dovolání považoval za přípustné, avšak za nedůvodné. Věc byla správně posouzena dle občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) s ohledem na přechodné ustanovení § 3074 odst. 1. Občanský zákoník ponechává na pronajímateli a nájemci, aby se v nájemní smlouvě dohodli, zda a jak bude upraveno zvyšování (případně i snižování) nájemného, s jakou frekvencí (jedenkrát ročně, jednou za několik let), mohou se rovněž dohodnout, že nájemné nebude v určitém období, popř. po celou dobu trvání nájmu vůbec zvyšováno. Změnu výše nájemného si mohou strany např. sjednat tak, že k ní bude docházet bez dalšího (zpravidla k určitému datu) nebo jednostranným jednáním (podmínky takového jednání musejí být sjednány dostatečně určitě, výše nájemného nemůže být ponechána jen na pronajímateli) – v takovém případě je ponecháno na vůli pronajímatele, zda nájemné ve sjednaném rozsahu vskutku zvýší –, a mohou si sjednat také postup uzavření dohody o změně nájemného. Ujednání účastníků, že nájemné se bude zvyšovat o míru inflace vyhlášenou Českým statistickým úřadem (tzv. inflační doložka), je typickou (a v praxi často využívanou) dohodou o možné změně nájemného jednostranným jednáním pronajímatele s tím, že je jen na něm, zda této možnosti využije a nájemné v tomto rozsahu zvýší. Dohodou o zvyšování nájemného je inflační doložka bez ohledu na to, jaký interval si účastníci sjednali pro její uplatňování. I za účinnosti právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 (obč. zák.) se pronajímatel mohl

s nájemcem dohodnout (v době, kdy již nebyl při sjednávání výše nájemného omezen žádnou kogentní úpravou) na způsobu zvyšování nájemného a za takovou dohodu byla považována i inflační doložka. V souladu s ústavním principem autonomie vůle subjektů soukromého práva je třeba vycházet ze zásady *pacta sunt servanda*, strany by měly uzavřenou dohodu o způsobu zvyšování nájemného respektovat, a to i v případě, kdy se po uzavření smlouvy změnila okolnost do té míry, že se sjednaný způsob stal pro některou z nich méně výhodný. Přesto nelze vyloučit, že oproti stavu, z něhož strany vycházely při uzavírání smlouvy, dojde k tak podstatné změně okolností (kterou nemohly strany předpokládat), že jejím důsledkem bude hrubý nepoměr v jejich právech a povinnostech. *Clausula rebus sic stantibus* je typická především u závazků s opětujičím se plněním, a není-li v nich výslovně stanoveno něco jiného, lze mít zásadně za to, že tyto smlouvy jsou mlčky uzavírány s takto ujednanou doložkou. Obecné následky změny okolností, za kterých došlo k uzavření smlouvy, jsou upraveny v ustanovení § 1764 až 1766 občanského zákoníku, která předvídají proměnlivost práv a povinností vyplývajících ze závazkových vztahů, a výjimečně proto připouštějí uplatnění zásady změny poměrů (*rebus sic stantibus*). Stejně jako u jiných závazků i u dohody pronajímatele s nájemcem, zda a jak bude zvyšováno nájemné, platí, že aby se mohla výjimka ze zásady *pacta sunt servanda* uplatnit, musí být splněno několik podmínek, zejména musí po uzavření dohody o způsobu zvyšování nájemného dojít ke změně okolností (z nichž strany při uzavírání dohody vycházely), kterou strany nemohly rozumně předvídat ani ji ovlivnit, přičemž musí jít o změnu zcela zásadní, mimořádné povahy, která má za následek vznik zvlášť hrubého nepoměru v právech a povinnostech, a mezi změnou poměrů a vznikem zvlášť hrubého nepoměru je příčinná souvislost. Jestliže by došlo k takovéto podstatné změně poměrů mající za následek zjevně nespravedlivé uspořádání vztahů mezi pronajímatelem a nájemcem ohledně výše nájemného, musela by být obnovena jejich rovnováha. S ohledem na zvláštní úpravu určení výše nájemného v ustanovení § 2249 o. z. bude namísto obnovit tuto rovnováhu postupem podle této konkrétní, speciální úpravy. Dojde-li tedy k podstatné změně okolností, s níž nemohly strany při uzavírání dohody o zvyšování nájemného (popř. dohody, kterou zvyšování nájemného vyloučily) rozumně počítat, a tato změna

poměrů má za následek, že práva a povinnosti stran nájemní smlouvy (výše nájemného) již zjevně neodpovídají spravedlivému uspořádání, nemusí pronajímatel vyvolat jednání s nájemcem o uzavření nové dohody o zvyšování (§ 1765 odst. 1 občanského zákoníku) ani nemusí právo na obnovení jednání o smlouvě uplatnit ve lhůtě stanovené v § 1766 odst. 2 občanského zákoníku, ale může při určení nové výše nájemného postupovat podle § 2249 občanského zákoníku.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2011, sp. zn. 26 Cdo 4677/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2018, sp. zn. 26 Cdo 4600/2016.

Relevantní ustanovení: § 2249 občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 208/2019

Datum rozhodnutí: 3. května 2019

Závěr: *Ustanovení § 2997 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku nelze vykládat tak, že by již samo vědomí plnítele o absenci jeho povinnosti k úhradě cizího dluhu vylučovalo vznik nároku na vydání bezdůvodného obohacení vůči osobě, za niž plnil a již se zánikem dluhu dostalo majetkového prospěchu. Ustanovení § 1936 odst. 2 občanského zákoníku vybavuje osobu poskytující plnění za dlužníka, jehož dluh nezajišťuje, právem vymínit si na věřiteli postoupení pohledávky. Skutečnost, že zmíněná osoba vůči věřiteli tento požadavek nevznesla, a do jeho postavení tudíž podle § 1936 odst. 2 občanského zákoníku nevstoupila, ovšem nevylučuje, aby poskytovateli plnění, který plnil za osobu, jejíž dluh nezajišťoval, vznikl nárok z bezdůvodného obohacení plněním za jiného. Nelze vyloučit, že poskytovatel plnění koná s darovacím úmyslem, tj. se záměrem rozmnožit majetkovou sféru toho, za něž plní, bez založení jakékoli povinnosti k protiplnění či k vypořádání prospěchu vyvolaného zánikem splněného dluhu, takový záměr však nutno v soudním řízení prokázat.*

Obsah: Spor byl veden o zaplacení peněžité částky. Žalobkyně ze svých finančních prostředků uhradila za žalované jejich dluhy vůči okresní správě sociálního zabezpečení a několika soudním exekutorům ve výši sporné sumy. Nebylo přitom prokázáno, že by se tak stalo na základě žalobkyní tvrzené příkazní smlouvy. Žalovaným tudíž vzniklo bezdůvodné obohacení plněním za jiného ve smyslu § 2991 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Odvolací soud vyhovující rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

Žalovaní podali dovolání, v němž argumentovali, že na předmětný případ dopadá norma obsažená v § 2997 odst. 1 větě druhé občanského zákoníku, jelikož žalobkyně plnila věřitelům žalovaných s vědomím, že k tomu není povinna, protože mezi účastníky řízení nebyla uzavřena žádná smlouva, jež by ji k takovému počínání zavazovala (plnitelka přitom ani nejednala v mylném domnění, že by spornou částku po právu musela poskytnout). Dovolatelé dále namítali, že by zjištěný skutkový stav měl být posouzen dle § 1936 odst. 2 občanského zákoníku, podle něhož kdo plní dluh jiného, aniž za dluh ručí a ani jinak dluh nezajistil, může na věřiteli požadovat před splněním nebo při něm, aby mu postoupil svoji pohledávku. Podle žalovaných by v případě, že si plnitel na věřiteli nevymíní postoupení pohledávky, mělo nastoupit ustanovení § 2997 odst. 1 věty druhé, občanského zákoníku, jež vylučuje, aby mohl poskytovatel plnění následně uplatnit jakýkoli nárok vůči osobám, za něž plnil. Vzhledem k tomu, že žalobkyně vůči věřitelům žalovaných žádný požadavek na převod pohledávek nevznesla, měl by být její nárok na vydání bezdůvodného obohacení vyloučen. Nejvyšší soud dovolání připustil, neboť otázka, zda vědomí ochuzeného, že nemá povinnost plnit, a fakt, že věřitele nepožádal o postoupení pohledávky ve smyslu § 1936 odst. 2 občanského zákoníku, vylučují podle § 2997 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku povinnost osoby, za niž bylo plněno, k vydání bezdůvodného obohacení, nebyla v judikatuře dovolacího soudu dosud vyřešena. Dovolání však zamítl. Předpokladem vyloučení nároku na vrácení toho, co obohacený nabyl, podle § 2997 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku je, aby si ochuzený v okamžiku, kdy poskytuje plnění, byl vědom toho, že nemá povinnost plnit. Vědomé plnění nedluhu je důvodem výluky z bezdůvodného obohacení; výjimkou je, pokud bylo plněno z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl. Bezdůvodné obohacení plněním za jiného vzniká, jestliže plnění poskytne namísto dlužníka ten, kdo sám není povinen (po právu) plnit. Bezdůvodně se v daném případě obohatí nikoli osoba, již bylo plněno, ale subjekt, jehož dluh byl vyrovnán. Pro plnění za jiného je současně charakteristické, že si plnitel počíná s vědomím, že nemá právní povinnost plnit a že majetkové hodnoty poskytuje za jiného. Jedná-li ten, kdo plní, v mylném přesvědčení, že zapravuje svůj vlastní dluh vůči příjemci plnění, ačkoliv tomu tak ve skutečnosti není, jde o plnění bez

právního důvodu a nárok na vydání bezdůvodného obohacení mu vzniká proti tomu, komu plnění poskytl. Judikatura připouští aplikaci skutkové podstaty bezdůvodného obohacení plněním za jiného též v případech, v nichž plnitel sice jedná v omylu, že plněním dostává vlastní povinnosti, která objektivně neexistuje, avšak obsahem této jeho povinnosti je vyrovnání materiálně cizího dluhu. Nebylo by však přiléhavé usuzovat, že zaktovením vědomého plnění nedluhu coby důvodu vyloučení povinnosti k vydání bezdůvodného obohacení dle § 2997 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku měla být aplikovatelnost skutkové podstaty plnění za jiného radikálně zúžena na právě zmíněné situace zapravení cizího dluhu v mylném domnění o existenci povinnosti takovéto plnění namísto jiného poskytnout. Toto ustanovení tedy nelze vykládat tak, že by již samo vědomí plnítele o absenci jeho povinnosti k úhradě cizího dluhu vylučovalo vznik nároku na vydání bezdůvodného obohacení vůči osobě, za niž plnil a již se zánikem dluhu dostalo majetkového prospěchu. Co se týče otázky poměru § 1936 odst. 2 občanského zákoníku ke skutkové podstatě bezdůvodného obohacení plněním za jiného, je dovolací soud ve shodě s názorem soudu odvolacího, že citované ustanovení vybavuje osobu poskytující plnění za dlužníka, jehož dluh nezajišťuje, právem vymínit si na věřiteli postoupení pohledávky. Skutečnost, že zmíněná osoba vůči věřiteli tento požadavek nevznesla, a do jeho postavení tudíž podle § 1936 odst. 2 občanského zákoníku nevstoupila, ovšem nevylučuje, aby poskytovateli plnění, který plnil za osobu, jejíž dluh nezajišťoval, vznikl nárok z bezdůvodného obohacení plněním za jiného. Nelze jistě vyloučit eventualitu, že poskytovatel plnění koná s darovacím úmyslem, tj. se záměrem rozmnožit majetkovou sféru toho, za něž plní, bez založení jakékoli povinnosti k protiplnění či k vypořádání prospěchu vyvolaného zánikem splněného dluhu (v takovém případě by právo na vydání bezdůvodného obohacení mohlo být vyloučeno dle § 2992 občanského zákoníku, jenž stanoví, že povinnost vydat obohacení nevzniká, obohatí-li jedna osoba druhou s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat). Bylo by však nesprávné usuzovat, že každý, kdo plní na cizí dluh, který nezajišťuje, aniž by si předem vymínil postoupení pohledávky ve smyslu § 1936 odst. 2 občanského zákoníku, nevyhnutelně jedná v darovacím úmyslu. Taková intence na straně plnítele by musela být v řízení tvrzena a prokazována

(tím, kdo se jí ke svému prospěchu dovolává), což se v řešené věci nestalo, neboť argumentace dovolatelů spočívala na (dle názoru dovolacího soudu nesprávné) myšlence, že právo osoby, jež plnila za jiného, aniž zajišťovala jeho dluh, na vydání majetkového prospěchu v režimu § 2991 občanského zákoníku je bez dalšího vyloučeno.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 31 Cdo 3617/2012, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 28 Cdo 1145/2017.

Relevantní ustanovení: § 1936 odst. 2 a § 2297 odst. 1 občanského zákoníku.

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 1091/19

Datum rozhodnutí: 17. července 2019

Závěr: *Zahájení rozhodčího řízení vede ke stavení promlčecí doby podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku a § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení i tehdy, jestliže je později rozhodčí nález zrušen nebo je konstatována jeho nevykonatelnost. Pokud věřitelé uplatnili rozhodčí doložku před 11. 5. 2011, tedy přede dnem vydání sjednocujícího usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, které dovedlo neplatnost rozhodčích doložek bez přímého označení rozhodce, činili tak v období neustálené změny rozhodovací praxe obecných soudů k rozhodčím doložkám a použije se na ně ustanovení o stavení promlčecí doby. Neústavní postup (zneužití práva) lze přičítat pouze těm poskytovatelům úvěrů, kteří rozhodčí žaloby podali vědomě po uvedeném datu.*

Obsah: Východiskem řízení před Ústavním soudem byl spor vedený před obecnými soudy o zastavení exekučního řízení vedeného proti stěžovateli, jakož i navazující soudní řízení sporné. Základem byl spotřebitelský úvěr; smlouva byla uzavřena v roce 2009. Protože nebyl řádně splácen, obrátil se věřitel (vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem), nebankovní úvěrová společnost, na rozhodce vybraného Společností pro rozhodčí řízení, a. s. Rozhodčí řízení bylo zahájeno 23. 2. 2012. Rozhodce následně vydal příslušný rozhodčí nález a na jeho základě byla nařízena exekuce. V roce 2015 byla exekuce zastavena rozhodnutím exekučního soudu, který zohlednil právní závěry obsažené v několika nálezech Ústavního soudu, podle nichž jsou

obecné soudy povinny v exekučním řízení při posuzování otázky, zda rozhodčí nález je způsobilým exekučním titulem, zkoumat pravomoc orgánu, který exekuční titul vydal. Těmito nálezy byla překonána dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, který ji přizpůsobil judikatuře ÚS. Nevydal-li rozhodčí nález rozhodce, jehož výběr se uskutečnil podle transparentních pravidel, respektive byl-li rozhodce určen právníkem osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, pak takovýto rozhodčí nález není způsobilým exekučním titulem podle § 40 odst. 1 písm. c) zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekučním řízení. Neplatnost rozhodčí doložky v posuzované věci byla důsledkem toho, že v ní rozhodce nebyl určen transparentním způsobem. Záleželo výlučně na Společnosti pro rozhodčí řízení, a. s., koho za rozhodce vybere a jmenuje, aniž by tento výběr mohly strany, zejména povinný, jakýmkoli způsobem ovlivnit. V tomto ohledu vyšel exekuční soud ze závěrů, k nimž dospěl velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu v usnesení ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010. Vzhledem k zastavení exekuce podala vedlejší účastnice dne 21. 7. 2015 žalobu, kterou se domáhala vydání rozsudku, jímž by soud uložil stěžovateli povinnost zaplatit jí částku 16 736,80 Kč s příslušenstvím. Stěžovatel následně navrhl zamítnutí žaloby z důvodu jejího promlčení. Okresní soud žalobě vyhověl. Soud odvíjel počátek běhu promlčecí doby ode dne, kdy byl stěžovateli doručen dopis ze dne 24. 2. 2010, kterým vedlejší účastnice odstoupuje od smlouvy o úvěru. Den doručení byl s ohledem na obvyklý běh poštovní přepravy určen dnem 1. 3. 2010, což znamená, že k promlčení nároku mělo dojít uplynutím čtyřleté promlčecí doby dne 1. 3. 2014. Posouzení námitky promlčení tak záviselo na tom, zda došlo k stavení promlčecí doby v důsledku zahájení rozhodčího řízení podle § 403 obchodního zákoníku, nebo exekučního řízení podle § 402 obchodního zákoníku. Samotné rozhodčí řízení, které trvalo přibližně dva měsíce, nemohlo mít za následek, že by promlčecí doba trvala i v době podání žaloby. Jinak je tomu ale v případě exekučního řízení. Jeho délka podle okresního soudu opodstatňuje závěr, že promlčecí doba začala běžet dne 1. 3. 2010, neběžela od 9. 10. 2012 do 23. 6. 2015 a znovu začala běžet dne 24. 6. 2015. Žaloba byla proto dne 21. 7. 2015 podána v rámci zachované promlčecí doby. Krajský soud žalobu naopak zamítl, neboť dospěl k závěru,

že po dobu exekučního řízení nedošlo ke stavení promlčecí doby. Za zahájení soudního řízení podle § 402 obchodního zákoníku nelze považovat podání návrhu na výkon rozhodnutí. Rozhodčí nález, který byl vydán v promlčecí době, zároveň není způsobilým exekučním titulem a není vykonatelný, protože neplatnost rozhodčí doložky měla za následek nedostatek pravomoci rozhodce k jeho vydání. Ustanovení § 408 odst. 1 obchodního zákoníku o promlčení práva pravomocně přiznaného v desetileté promlčecí době není v posuzované věci použitelné. Vedlejší účastnice podala dovolání, kterému vyhověl Nejvyšší soud. Ten poukázal na svůj rozsudek ze dne 1. 6. 2016, sp. zn. 23 ICdo 19/2015, v němž uvedl, že k stavení běhu promlčecí doby dochází i tehdy, je-li rozhodčí řízení zahájeno na základě neplatné rozhodčí doložky. V rozsudku ze dne 30. 6. 2016, sp. zn. 29 ICdo 41/2014 (č. 100/2017 Sb. NS), pak dodal, že v témže duchu musí být posuzován běh promlčecí doby poté, co rozhodčí řízení skončí rozhodčím nálezem, jenž formálně nabyt právní moci a měl se stát vykonatelným, leč který byl následně exekučním soudem nebo insolvenčním soudem označen za rozhodčí nález, který nemá žádné právní účinky, jelikož byl vydán mimo rámec pravomoci rozhodce. Jinak řečeno, dokud exekuční soud v exekučním řízení, případně insolvenční soud v incidenčním sporu neurčí (neuveďe v důvodech svého rozhodnutí), že rozhodčí nález nemá žádné právní účinky, je nutno posuzovat promlčení nároků z něj plynoucích jako u rozhodčího nálezu, jenž takovou vadou netrpí. Dále Nejvyšší soud uvedl, že pokud formálně nezrušený rozhodčí nález vydaný mimo rámec pravomoci rozhodce nemá v exekučním řízení žádné právní účinky, pak věřitel nemůže mít při takovém postupu (co do otázky promlčení nároku) méně práv, než kolik by se mu jich dostalo, kdyby byl rozhodčí nález odklizen (pro nedostatek pravomoci rozhodce) soudem v řízení vedeném podle zákona o rozhodčím řízení. Ze srovnání účinků rozhodnutí, kterým byla exekuce zastavena, a rozhodnutí, kterým byl rozhodčí nález zrušen podle § 34 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, vyplývá, že podala-li vedlejší účastnice poté, co exekuce byla pravomocně zastavena, bez zbytečného odkladu žalobu, již uplatnila právo přiznané formálně nezrušeným rozhodčím nálezem, k promlčení nedošlo. Poté krajský soud rozsudek soudu prvního stupně již potvrdil. V ústavní stížnosti byla zpochybněna rozhodovací praxe Nejvyššího soudu co do účinků exekučního

řízení zahájeného na základě neplatného rozhodčího nálezu, pokud jde o stavení běhu promlčecí lhůty. Ústavní soud stěžovateli vyhověl. Ústavní soud se zabýval otázkou, zda zahájením rozhodčího řízení podle zákona o rozhodčím řízení na základě neplatné rozhodčí doložky došlo k stavení promlčecí doby. Pro její zodpovězení byly na úrovni podústavního práva podstatné zejména § 403 odst. 1 obchodního zákoníku a § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení. Podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku promlčecí doba přestává běžet, jestliže věřitel zahájí na základě platné rozhodčí smlouvy rozhodčí řízení způsobem stanoveným v rozhodčí smlouvě nebo v pravidlech, jimiž se rozhodčí řízení řídí. Odstavec 2 stanoví, že nelze-li určit začátek rozhodčího řízení podle odstavce 1, považuje se rozhodčí řízení za zahájené dnem, kdy návrh, aby bylo rozhodnuto v rozhodčím řízení, je doručen druhé straně do jejího sídla nebo místa podnikání, popřípadě bydliště. Podle § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení se rozhodčí řízení zahajuje žalobou a je zahájeno dnem, kdy žaloba došla stálému rozhodčímu soudu nebo rozhodci uvedenému v odstavci 2. Podání žaloby má tytéž právní účinky, jako kdyby byla v této věci podána žaloba u soudu. V rozhodovací praxi Nejvyššího soudu se ustálil právní názor vyslovený v usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, podle něhož rozhodčí smlouva, potažmo rozhodčí doložka, která neobsahuje přímé určení rozhodce *ad hoc* nebo konkrétní způsob jeho určení, nýbrž pouze odkazuje na rozhodčí řád, je pro obcházení zákona smlouvou absolutně neplatnou. V následném usnesení sp. zn. 31 Cdo 958/2012 Nejvyšší soud shledal jedním z důsledků neplatnosti rozhodčí doložky okolnost, že rozhodčí nález na základě ní vydaný není způsobitelným exekučním titulem. Pokud přesto byla exekuce zahájena a je v ní pokračováno, je nutné ji v každé fázi zastavit pro nepřijatelnost podle § 268 odst. 1 písm. h)

občanského soudního řádu, a to i tehdy, jestliže povinný neplatnost rozhodčí doložky v průběhu rozhodčího řízení nenamítal. Není přitom podstatné, že samotný rozhodčí nález nebyl formálně zrušen. Stěžovatel tvrdí, že jelikož rozhodčí smlouva nebyla platná, podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku nemohlo dojít ani ke stavení promlčecí doby. Ústavní soud tomuto tvrzení nepřisvědčil a ztotožnil se se závěrem o stavení promlčecí doby v případě rozhodčího řízení započatého na základě neplatné rozhodčí doložky a následného exekučního řízení. Přestože Ústavní soud dospěl k závěru, že podání rozhodčí žaloby má navzdory neplatnosti rozhodčí doložky, od níž by se měla odvíjet pravomoc rozhodce, účinky stavení promlčecí doby podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku a § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, použitelnost tohoto závěru v konkrétní věci může být vyloučena s ohledem na individuální okolnosti. Obecné soudy jsou bez ohledu na složitost či atypickou povahu posuzovaného případu vždy povinny udělat vše pro spravedlivé řešení. Zejména nesmějí přiznat ochranu takovému výkonu práva, který by byl v rozporu s dobrými mravy nebo by představoval zneužití práva. Takovouto individuální okolností může být i podání rozhodčí žaloby, které věřitel činí s vědomím neplatnosti rozhodčí doložky. Tento závěr je přirozeným vyústěním situace, kdy si od vydání usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, k němuž došlo dne 11. 5. 2011, všechny subjekty musely být vědomy, že rozhodčí doložky nenaplnující vymezené podmínky jsou neplatné, a proto nikdy nemohou založit pravomoc rozhodce k vydání exekučního titulu.

Související judikatura: nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 996/18 ze dne 4. 6. 2019.

Relevantní ustanovení: čl. 2 odst. 3 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Připravil: Jan Tryzna